

ساختار دولت و ساختار اجرائی آن در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

قانون

قانون اساسی

طریقه وضع قانون اساسی

تفاوت قانون اساسی با قوانین عادی

تعریف دولت

مقدمه

پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران بمنظور فراهم آمدن زمینه های عملی مناسب جهت حاکمیت اسلام در کلیه شئون مملکت ضروری بود قانون اساسی که مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایرانی براساس اصول اسلامی که رسالت آن عینیت بخشیدن به زمینه های ذهنی نهضت در بوجود آوردن جامعه ای مبتنی بر قسط و عدل و اسلامیت تدوین گردد که این مهم بوسیله مجلسی متشکل از فقها و متخصصان و صاحب نظران انجام گرفت برای اولین بار قانونی اساسی براساس معیارهای اسلامی که بسیاری از اصول آن پشتوانه آیات الهی را دارد تنظیم گردد.

قانون

عبارت است از دستور العملی که از طرف خالق یا از طرف افراد برای انتظام امور جامعه وضع می شود.

قانون اساسی

مجموعه قواعد و مقررات حاکم بر اساس حکومت، صلاحیت قوای مملکت و حقوق آزادی های فردی است و ممکن است متضمن اصول کلی اعتقادات جامعه و جهان بینی حکومت و نظام باشد چنانچه بعضی از اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به این مسایل اشاره دارد.

طریقه وضع قانون اساسی

کشورها هر کدام شیوه خاصی برای تدوین و تصویب قانون اساسی دارند در بعضی از کشورها مقام صلاحیت دار برای وضع و تصویب قانون اساسی شاه است. در برخی کشورها به دو طریق اول ابراز مستقیم و بی واسطه و اراده خود مردم به شیوه فراندوم و طریقه ابراز غیر مستقیم و درجه دو وبا واسطه اراده خود که مردم نیابت و وکالت به منتخبین خود می دهند که با انتخاب نماینده از طرف آنان عمل می کنند مثل خبرگان یا شورای خبرگان یا مجلس مؤسسان در نظام جمهوری اسلامی تصویب قانون اساسی و طریقه سوم خبرگان فراندوم یا مؤسسان فراندوم است یعنی مردم ابتدا عده ای صاحب نظر و آشنا به دانش تقنین انتخاب می کنند تا آنها قانون را مطابق خواسته و مصالح جامعه تهیه نمایند و سپس آنرا به جهت تصویب آرای عمومی بگذارند در نظام جمهوری اسلامی به شیوه تلفیقی (خبرگان-فراندوم) انجام گرفت اما قانون اساسی ایران به خواسته مردم ارتباطی نداشت بلکه متخذه از کتاب وسنت بود که توسط خبرگان تهیه و تدوین گردید.

تفاوت قانون اساسی با قوانین عادی

- از جهت وضع و تصویب با تشریفات بیشتری از قوانین عادی وضع می شوند.
- از لحاظ شرح و تفسیر با قانون عادی فرق می کند که در کشور ما تفسیر قانون اساسی با شورای نگهبان است.
- از لحاظ لغو و تهذیب و تفسیر یا تجدید نظر و بازنگری کمتر دستخوش تغییر و تبدیل یا فسخ یا ابطال می گردد بطوری که در کشور ما بازنگری قانون اساسی با مقررات ویژه عملی است.
- از جهت تبعیت و مطابقت قوانین با یکدیگر در رأس هرم مقررات و قوانین موضوعه کشوری قرار دارد و سایر قوانین پایین تر از آن هستند سایر قوانین مقررات باید خود را با آن انطباق دهند.

فهرست عناوین مورد بحث

الف) قوای ماکم در جمهوری اسلامی ایران

نهاد رهبری

قوه مقننه

قوه مجریه

قوه قضائیه

ب) شوراهای ومجامع تخصصی در قانون اساسی

شورای موقت رهبری

شورای نگهبان

مجمع تشخیص مصلحت نظام

شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما

شورای عالی امنیت ملی

شورای بازنگری در قانون اساسی

قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران

❖ نهاد رهبری

❖ قوه مجریه

❖ قوه مقننه

❖ قوه قضائیه

نهاد رهبری

- ❖ ولایت مطلقه فقیه (اصل ۵۷ ق.ا.)
- ❖ تعیین رهبر (اصل ۱۰۷ ق.ا.)
- ❖ وظایف و اختیارات خبرگان رهبری (اصل ۱۰۸ ق.ا.)
- ❖ شرایط و صفات رهبر (اصل ۱۰۹ ق.ا.)
- ❖ وظایف و اختیارات رهبر (اصل ۱۱۰ ق.ا.)
- ❖ دارائی رهبر (اصل ۱۴۲ ق.ا.)

قوه مجریه

قوه مجریه قوه ای است که حکومت و اداره امور کشور را برعهده دارد. جز قانونگذاری و دادرسی، باقی شئون مربوط به اداره یک کشور ناشی از قوه مجریه است.

در کشور ما اداره امور عمومی و اعمال قوه مجریه به جز اموری که مستقیماً زیر نظر مقام رهبری (فرماندهی نیروهای مسلح...) توسط رئیس جمهور هیئت وزیران و وزراء صورت می گیرد که اصطلاحاً به این مقامات ارکان قوه مجریه می گویند.

وظایف و اختیارات قوه مجریه

- ❖ تمرکز درآمدهای دولت در حسابهای خزانه داری کشور (اصل ۵۳ ق.ا.)
- ❖ تهیه لوایح قانونی و تقدیم به مجلس (اصل ۷۴ ق.ا.)
- ❖ مسئولیت اجرای قانون اساسی (اصل ۱۱۳ ق.ا.)
- ❖ وظایف مذکور در سوگند نامه ریاست جمهوری (اصل ۱۲۱ ق.ا.)
- ❖ امضاء مصوبات مجلس یا نتایج همه پرسی (اصل ۱۲۳ ق.ا.)
- ❖ تصدی امور برنامه و بودجه و امور استخدامی کشور (اصل ۱۲۶ ق.ا.)
- ❖ تعیین سفرای ایران در خارج از کشور و پذیرش استوارنامه سفیران کشورهای دیگر (اصل ۱۲۸ ق.ا.)
- ❖ اعطای نشانهای دولتی (اصل ۱۲۹ ق.ا.)

وظایف و اختیارات قوه مجریه

- ❖ ریاست هیئت وزیران (اصل ۱۳۴ ق.ا.)
- ❖ انتخاب و عزل وزیران (اصول ۱۳۳ و ۱۳۶ ق.ا.)
- ❖ وضع تصویبنامه و آئین نامه (اصل ۱۳۸ ق.ا.)
- ❖ صلح دعاوی و ارجاع به داوری (اصل ۱۳۹ ق.ا.)
- ❖ اعطاء پناهندگی سیاسی (اصل ۱۵۵ ق.ا.)
- ❖ تعیین و انتصاب مدیران ارشد اجرایی کشور
- ❖ تایید قرار دادهای بین المللی (اصل ۱۲۵ ق.ا.)
- ❖ انتخاب معاونان و معاون اول رئیس جمهور (اصل ۱۲۴ ق.ا.)
- ❖ رسیدگی به داریائی رئیس جمهور و معاونان و وزیران (اصل ۱۴۲ ق.ا.)
- ❖ ممنوعیت بیش از دو شغل دولتی (اصل ۱۴۱ ق.ا.)

شرایط انتخاب و عزل و استعفای وفوت و غیبت رئیس جمهور

- مدت دوره ریاست جمهوری (اصل ۱۱۴ ق.ا.)
- شرایط رئیس جمهور (اصل ۱۱۵ ق.ا.)
- میزان آراء جهت انتخاب رئیس جمهور (اصل ۱۱۷ ق.ا.)
- زمان انتخابات ریاست جمهوری (اصل ۱۱۹ ق.ا.)
- عزل رئیس جمهور ((بند ۲ اصل ۸۹ و بند ۱۰ اصل ۱۱۰) ق.ا.)
- استعفای رئیس جمهور (اصل ۱۳۰ ق.ا.)
- فوت و غیبت بیش از دو ماه رئیس جمهور (اصل ۱۳۱ ق.ا.)

قوه مقننه

- اعمال قوه مقننه (اصل ۵۸ ق.ا)
- اعمال قوه مقننه با مراجعه به آراء عمومی (اصل ۵۹ ق.ا)
- مجلس شورای اسلامی (اصل ۶۲ ق.ا)
- مدت دوره نمایندگی (اصل ۶۳ ق.ا)
- تعداد نمایندگان (اصل ۶۴ ق.ا)
- رسمیت جلسات (اصل ۶۵ ق.ا)
- شرکت رئیس جمهور و وزراء در جلسات مجلس (اصل ۷۰ ق.ا)
- مذاکرات علنی و غیر علنی مجلس (اصل ۶۹ ق.ا)
- حیطة قانونگذاری مجلس (اصل ۷۱ ق.ا)
- شرط قانونگذاری مجلس (اصل ۷۲ ق.ا)

وظایف و اختیارات قوه مقننه

- ❖ وضع قانون (اصل ۷۱ ق.ا)
- ❖ طرح و تفسیر قوانین (اصل ۷۳ ق.ا)
- ❖ طرح و لایحه (اصل ۷۴ ق.ا)
- ❖ حق تحقیق و تفحص مجلس در تمام امور کشور (اصل ۷۶ ق.ا)
- ❖ تصویب قراردادهای بین المللی (اصل ۷۷ ق.ا)
- ❖ تصویب تغییر جزئی خطوط مرزی (اصل ۷۸ ق.ا)
- ❖ ممنوعیت حکومت نظامی (اصل ۷۹ ق.ا)
- ❖ استقراض داخلی و خارجی (اصل ۸۰ ق.ا)
- ❖ ممنوعیت دادن امتیاز اقتصادی به بیگانگان (اصل ۸۱ ق.ا)
- ❖ ممنوعیت استخدام بیگانگان (اصل ۸۲ ق.ا)

وظایف و اختیارات قوه مقننه

- ممنوعیت انتقال نفایس ملی به غیر دولت (اصل ۸۳ ق.ا.)
- مسئولیت و حق اظهار نظر نماینده مجلس (اصل ۸۴ ق.ا.)
- آزادی کامل نماینده در اظهار نظر (اصل ۸۶ ق.ا.)
- رای اعتماد مجلس به دولت (اصل ۸۷ ق.ا.)
- سؤال نمایندگان از رئیس جمهور و وزیران (اصل ۸۸ ق.ا.)
- استیضاح وزیران (اصل ۸۹ ق.ا.)
- رسیدگی به شکایات مردم از طرز کار قوای سه گانه (اصل ۹۰ ق.ا.)

قوه قضائیه

- اعمال قوه قضائیه (اصل ۶۱ ق.ا.)
- وظایف قوه قضائیه (اصل ۱۵۶ ق.ا.)
- شرایط انتصاب رئیس قوه قضائیه (اصل ۱۵۷ ق.ا.)
- وظایف رئیس قوه قضائیه (اصل ۱۵۸ ق.ا.)
- مرجع رسیدگی تظلمات و شکایات (اصل ۱۵۹ ق.ا.)
- تعیین و مسئولیت وزیر دادگستری (اصل ۱۶۰ ق.ا.)
- مسئولیت اجرای صحیح قوانین در محاکم (اصل ۱۶۱ ق.ا.)
- شرایط انتصاب رئیس دیوانعالی و دادستان کل کشور (اصل ۱۶۲ ق.ا.)

(...ادامه) قوه قضائیه

- علنی بودن محاکمات (اصل ۱۶۵ ق.ا.)
- مستدل بودن احکام دادگاهها (اصل ۱۶۶ ق.ا.)
- ممنوعیت قاضی در امتناع نمودن از صدور حکم (اصل ۱۶۷ ق.ا.)
- رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی (اصل ۱۶۸ ق.ا.)
- ممنوعیت عطف بمسابق شدن قوانین (اصل ۱۶۹ ق.ا.)
- بی اعتبار بودن مقررات دولتی مخالف اسلام (اصل ۱۷۰ ق.ا.)
- اعاده حیثیت از متهم در صورت تقصیر یا اشتباه قاضی (اصل ۱۷۱ ق.ا.)
- دادگاههای نظامی (اصل ۱۷۲ ق.ا.)
- دیوان عدالت اداری (اصل ۱۷۳ ق.ا.)
- سازمان بازرسی کل کشور (اصل ۱۷۴ ق.ا.)

شوراها و مجامع تخصصی در قانون اساسی

- ❖ شورای موقت رهبری (اصل ۱۱۱ ق.ا)
- ❖ شورای نگهبان (اصل ۹۱ ق.ا)
- ❖ مجمع تشخیص مصلحت نظام (اصل ۱۱۲ ق.ا)
- ❖ شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما (اصل ۱۷۵ ق.ا)
- ❖ شورای عالی امنیت ملی (اصل ۱۷۶ ق.ا)
- ❖ شورای بازنگری در قانون اساسی (اصل ۱۷۷ ق.ا)

شورای موقت رهبری

- موارد تشکیل شورا
- ترکیب اعضاء شورا
- مدت شورا
- اعتبار مصوبات شورا
- وظایف شورا

شورای نگهبان

- پاسداری از اسلام و قانون اساسی (اصل ۹۱ ق.ا.)
- دوره و ترکیب اعضای شورای نگهبان (اصل ۹۲ ق.ا.)
- اعتبار مجلس شورای اسلامی (اصل ۹۳ ق.ا.)
- تایید مصوبات مجلس شورای اسلامی (اصل ۹۴ ق.ا.)
- مهلت رسیدگی به مصوبات مجلس شورای اسلامی (اصل ۹۵ ق.ا.)
- وظیفه فقها و حقوقدانان شورای نگهبان (اصل ۹۶ ق.ا.)
- حضور شورای نگهبان در مجلس جهت تسریع در کارها (اصل ۹۷ ق.ا.)
- تفسیر قانون اساسی (اصل ۹۸ ق.ا.)
- نظارت بر انتخابات و همه پرسی ها (اصل ۹۹ ق.ا.)

مجمع تشخیص مصلحت نظام (اصل ۱۲۱ ق. ۱)

✓ تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند.

✓ مشاوره در اموری که رهبر ارجاع میدهد

✓ تصویب مقررات با تأیید مقام رهبری

✓ ترکیب اعضاء مجمع تشخیص مصلحت نظام

شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما

❖ ترکیب اعضاء شورا

❖ وظائف شورا

شورای عالی امنیت ملی (اصل ۱۷۶.ق.۱)

✓ وظیفه تعیین سیاستهای دفاعی-امنیتی کشور

✓ وظیفه هماهنگ نمودن فعالیتهای سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی-امنیتی

✓ وظیفه بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی

✓ اعضاء شورا

✓ قابلیت اجرای مصوبات شورا

بازنگری در قانون اساسی (اصل ۱۷۷ق.۱۰)

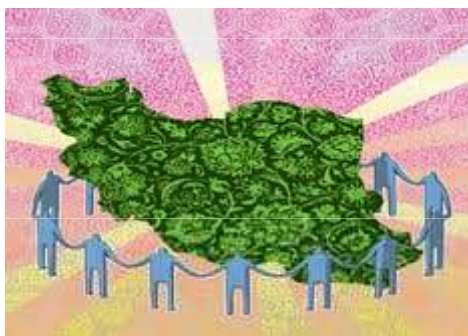
- ترتیب بازنگری به صورت متمیم یا اصلاح
- ترکیب اعضاء شورای بازنگری
- نحوه به قطعیت رسیدن مصوبات شورای بازنگری

سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران

رهبر معظم انقلاب اسلامی با ابلاغ سند نهایی چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران به سران سه قوه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، افق روشن ایران را در ۱۴۰۴ هجری شمسی ترسیم کردند.

براساس این سند راهبردی، ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل خواهد بود.

متن سند نهایی چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران به این شرح است:

چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه ریزی شده و مدبرانه جمعی و در مسیر تحقق آرمان ها و اصول قانون اساسی ، در چشم انداز ۲۰ ساله، ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل.

جامعه ایرانی در افق این چشم انداز، چنین ویژگی هایی خواهد داشت

- توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش های اسلامی، ملی و انقلابی، با تاکید بر مردم سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان ها و بهره مند از امنیت اجتماعی و قضایی.
- برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فن آوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.
- امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت.
- برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره مند از محیط زیست مطلوب.
- فعال، مسوولیت پذیر، ایثارگر، مومن، رضایت مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن.

- دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن آوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تاکید بر جنبش نرم افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل.

- الهام بخش، فعال و موثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تاثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه ای براساس تعالیم اسلامی و اندیشه های امام خمینی (ره).

- دارای تعامل سازنده و موثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت.

در تهیه، تدوین و تصویب برنامه های توسعه و بودجه های سالیانه، این نکته مورد توجه قرارگیرد:

شاخص های کمی کلان آنها از قبیل، نرخ سرمایه گذاری، درآمد سرانه ، تولید ناخالص ملی، نرخ اشتغال و تورم ، کاهش فاصله درآمد میان دهک های بالا و پایین جامعه، رشد فرهنگ و آموزش و پژوهش و توانایی های دفاعی و امنیتی، باید متناسب با سیاست های توسعه و اهداف و الزامات چشم انداز، تنظیم و تعیین گردد و این سیاست ها و هدف ها به صورت کامل مراعات شود.

شایان ذکر است، این چشم انداز مبنای تنظیم سیاست های کلی چهار برنامه پنج ساله آینده خواهد بود و افق جهت گیری کلی فعالیت های کشور را در ابعاد مختلف در ۲۰ سال آینده مشخص می کند.

